

ומה הלאה?

ייתכן שעדיין מוקדם מדי מכדי להפיק את כל הלקחים ולהסיק את כל המסקנות ממאורעות העקירה וחורבן הישובים שניתכו עלינו. עם כל זאת, השעה בוערת, ואם לא נשקיע כבר עתה מחשבה רצינית לשם הבנת המהלך שאנו נתונים בעיצומו, אנו עלולים למצוא את עצמנו בפני שוקת שבורה. יש לומר בגבורה: חולשה יסודית של הציבור הדתי-לאומי עומדת ביסוד גזירת העקירה. החיסרון איננו יכול להימצא בתחום העבירות על השולחן ערוך. מבחינת קיומה של ההלכה הפורמלית מוצא עצמו הציבור הנעקר ברום מעלת הצדיקים. קשה למצוא דוגמה בדורות רבים לציבור אנושי כל כך טהור בהליכותיו ובעוצמת החיים שהם מנת חלקו. החיסרון הינו יותר בתחום הזהות. עדיין לא הגיע הציבור הזה להיות מה שהוא ראוי להיות, ובאים עליו הייסורין להשלימו. אם נדע לאבחן את החיסרון, נדע גם מה לתקן, נדע מה לדלות ממעמקי הכאב.

א. כלפי ההווה

ובכן, החיסרון מצוי בשלושה מישורים שהם אחד.

1. קידוש החול

האחד, שהוא השרש, אך פעולתו אינה ניכרת כל כך, הוא ההחלטה (אולי הבלתי מודעת) לעזוב את רעיון קידוש החול. מרן הרב זצ"ל ראה בהתחדשות ההתיישבות בארץ ישראל את זירת הופעת הקודש בחיים. החילונות הוסברה על ידו בתור תנועת חיים שמסתתרת בתוכה קדושה גנוזה, התובעת את הטבעיות ואת הנורמליות שבחיים. החול לפי זה הוא שטח המיועד לכיבוש על ידי הקודש, ולא להזנחה (עי' אורות התחיה פרק טו):

כשכוח ישראל גדול, ונשמתו מאירה בקרבו, וענפיו המעשיים מתוקנים בסידור מלא, בקדושה, בייחוד ובברכה, במקדש ובממשלה, בנבואה וחכמה - אז ההתרחבות לצד החול... להצצה חדירית ופנימית לתוך חיייהם של המון עמים ולאומים שונים, למפעליהם וספריותיהם, התגברות עוז החיים הטבעיים - כל אלה טובים הם ומסוגלים להרחיב את אור הטוב.

דווקא הגלות היא התובעת את ההתכנסות בתוך הקודש פנימה:

משחשך האור, משגלת שכינה, משנתקו רגלי האומה מבית חייה - החל הצמצום להיות נתבע. כל עוז חילוני עלול להיות לרועץ. כל יופי טבעי וחשקו עלול להאפיל את אור הקודש ותום הטהרה והצניעות. כל מחשבה שלא נתגדלה כולה במחנה ישראל יכולה להרס את סדר האמונה והחיים הישראליים. כל שמינות קטנה מביאה לידי בעיטה. ומכאן באו העוצב והסינוף, הקדרות והפחדנות. וביותר ממה שפעלו אלה על החיים הגשמיים, פעלו על החיים הרוחניים, על רוח המחשבה, על תעופת ההרגשה.

המעבר מהתכנסות איננו פתאומי. הוא מתרחש בהדרגה, יחד עם התקדמות הגאולה:

עד אשר יקיץ הקץ... והתחום הקצר הולך ומתרחב כמדת ישועתן של ישראל שהולכת ואורה קמעא קמעא¹.

החברה הישראלית ציפתה מנושאייה של תורת הרב להביא אליה התחדשות דתית, תרבותית ורוחנית. מזה שנים, בנקודת זמן שקשה לסמן, החל הייאוש לכרסם בקרב צופי הגאולה פנימה, וגמלה ההחלטה הבלתי מודעת להפנות את הכוחות אל הקודש פנימה, לייצר אליטה רוחנית מסוגרת שדבר אין לה עם התרבות הכללית, שאמנם זכויות רבות לה בצבא ובהתיישבות, אך חפצה באוטורקיה (=עצמאות) ממסדית בחינוך ובחיי הרוח. הלך רוח זה הוליד גישה של חשש מוצדק מפני החדרת החול לתוך הקודש, כשרעיון האינטגרציה של ערכי החולין אינו נשקל כאלטרנטיבה לאיומים אלה. גישה זו נוטלת מציבור לומדי התורה את היכולת לאחזיה ממשית בעולם הריאלי, באופן שישאר העיסוק בחול עניינם של אלה שעולמם חלוק ממילא לשני תחומים בלתי הרמוניים. מובן הדבר שיימצאו צידוקים מרובים ואף צודקים לעמדה זו, אבל "השורה התחתונה" תישאר שאותו ציבור ואותה תורה שהחברה הישראלית ציפתה מהם באופן עלום להתחדשות דתית ותרבותית, אכזבו את קהל היעד שלהם, שמתוך כך גם מתנכר להם בחזרה, כמים הפנים לפנים.

ניתן לנסח זאת באופן שכביכול אומר הקדוש ברוך הוא: נתתי לכם את הארץ הזאת כדי שתקדשו את החול, ואתם הפצתם רק בקודש. אגא, החזירו לי את הארץ! מאלף לראות שבאותה איגרת מפורסמת של הרב קוק (ח"א סי' קמד) שבה הוא מבשר את הפיכתה של הציונות החילונית לשונאת עם ישראל וארץ ישראל, כלולה התקווה לתיקון המצב דווקא על ידי השתתפותם של חרדי גרמניה בתחייה הלאומית, בשל מעורבותם ב"קולטורא" (תרבות) הכללית, העשויה לצרף אל הקודש את כל תביעות החיים.

2. הנהגת המדינה

החיסרון השני אינו אלא הרחבה של הראשון, והוא נוגע יותר למעשה באופן מייד: הוויתור על הרצון לקחת בידיים את ההגה של השלטון. גם כאן משקל הנסיבות ההיסטוריות יכול להצטרף לסנגוריה רבתי בעניין זה. אכן, בעת שמספר לומדי תורתו של הרב קוק היה קטן, לא היתה יכולה להיות עמדה אחרת מאשר להיות לפרשני מאורעות הגאולה המתבצעת בחסדי ה' על ידי אחינו החילוניים מלאי הארת סגולת ישראל. אלא שדווקא עמדה זו, המביטה מנקודת ראות של הקודש העליון על המציאות (עיי אורות התחיה פרק יח), מחלישה את היכולת לנקוט במהלך אקטיבי כשנוצר ציבור שלם הנאמן לדרכו של הרב, מפני הפחד להפוך למגמה סקטוריאלית בהוויה הכוללת של הגאולה. הדבר הגיע לידי כך שכאשר עמדה לציבור זה היכולת לממש את הכוח שצבר בעמדות ההשפעה בצבא ולהכריע במאבק על דמותו המוסרית של צה"ל ולהציל לדורות את פניה המוסריות של מדינת ישראל, העדיף חלק גדול מהנהגתו הרוחנית להתיישר עם חרפת המערכת: לא הורו כל הרבנים לסרב פקודה. חלקם נימקו זאת במפורש בכך שהוראה כזאת היתה חוסמת את קידום הדתיים בצה"ל, וסיפקו בכך ראייה לצדקת דבר ה' שהודיענו שהשוחד יעורר עיני חכמים. המעמיקים יותר נישאו על כנפי תפיסה מיתית של המלכות, המתעלמת מכך שמאחר והמלכות דמוקרטית, הרי שהאופוזיציה ודרכי המחאה הנלווים אליה הינם אף הם מתכסיסי אותה מלכות, ושלכן החפצים באמת בשלומה של מלכות חייבים לתת מקום לאותן תופעות של סרבנות על רקע מצפוני, המבדילות את הדמוקרטיה מהעריצות, ומהוות את תפארתה

1. ועיי אגרות ראייה ח"ד, סי' אימא, שם מבואר שהרב ראה את ההתפתחות הזו בריאליה הממשית של זמנו משנה לשנה, ולא כמגמה נסתרת בעמקי נשמת האומה, ובסי' תשמח רואה הרב את המשימה הזאת כמתחייבת מאמונת הייחוד.

וחוסנה של מדינה בוגרת.

דווקא עמדה זו, הקיצונית בנאמנותה למערכת, היא הגוררת בעקבותיה כתגובת נגד את ערעור מעמדה של המדינה בלבותיהם של רבים שהפיתוי החרדי נותן להם הרגשה של חירות.

3. הממד האוניברסלי

החיסרון השלישי, שהינו המעגל המורחב של השני, הוא שכחת הממד האוניברסלי של הגאולה. מצויה מאוד המחשבה הרואה בהתיישבות קיום ומשימה לאומית כאחד, כך שמושגת אחדות מופתית בין הלאומיות והדת. אך התרחק מאוד מן הלב הרעיון שמפעל זה הינו היסוד להפיכתה של מדינת ישראל לדגם של קדושת הכלל בעבור אומות העולם, שאנו בונים כאן את המרכזייה הרוחנית של העולם כולו; רעיון שעליו עמד הרב זצ"ל (אורות), למהלך האידיאות בישראל פרק ב):

בראשית מטעו של העם הזה... נתגלתה השאיפה להקים ציבור אנושי גדול אשר "ישמור את דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". זוהי השאיפה... להוציא את האנושיות כולה מתחת סבל נורא של צרות רוחניות וחומריות ולהביאנה לחיי חופש מלאי הוו ועדן באור האידיאה הא-להית... אור האידיאה האלהית... פועל הוא אח"כ בעולם כולו.

אין זה פלא: אם התייאשו מלפעול בקרב היהודים, מה נלין כי שכחנו לדבר אל הגויים. יש לעמדה זו השלכות חמורות, כי דווקא אותו חלק של העם הרגיש לממד הקוסמופוליטי של החיים, הרואה את עצמו כחלק מהכפר הגלובלי, איננו יכול להזדהות עם מפעל שאינו רואה בו אלא לאומנות צרה וגזענית. הידיעה ששיבת ציון נושאת בתוכה בשורה לעולם כולו, העתיד ללמוד מאתנו את סוד קדושת הכלל, ולהיושע על ידי כך מצרותיו הרוחניות והגשמיות, היא המעניקה לכל מפעל ההתיישבות שלנו את הצדקתה המוסרית הרחבה ביותר. שכחת היסוד הזה היא שהעמידה את כל המפעל הצינוני-דתי באור של קטנות וצרות אופקים, שהחלק בחברה שרגיש לאוניברסליות רוצה לדחות אותו. השמאל דחה אותנו, כי לא ידע שפנינו באמת לתיקון עולם, לא פחות ממנו. על כך כותב הרב זצ"ל (אורות ישראל ו, 1):

במשיח בן יוסף מתגלה התכונה של לאומיות ישראל מצד עצמם. אמנם התכלית האחרונה אינה התגדרות התייחדות הלאומיות בלבדה כי אם השאיפה לאחד כל באי עולם למשפחה אחת לקרוא כולם בשם ד'... וכשצריך העולם לעבור ענין הלאומיות אל הכללות, צריכה להיות גם כן כעין הריסה אל הדברים שהושרשו מצד הלאומיות המצומצמת, שיש עמה המגרעות של אהבה פרטית יתירה. על כן עתיד משיח בן יוסף ליהרג, ומלכות אמיתית וקיימת תהיה משיח בן דוד.

ב. כלפי העתיד

הצד השווה שבחסרונות האלה הוא שאלת הכיוון של מפעל חיינו: האם כלפי פנים או כלפי חוץ. אם חפצי חיים אנחנו, עלינו להחליט על שינוי מיידי של הגישה. עלינו להתרגל לכך שאנו חייבים לתפוס את הנהגת המדינה, ושעלינו להציב זאת כמטרה. הדבר יצריך ראשית כול הקמת צוותי חשיבה שיגבשו עמדות ברורות ביחס לכל סדרי המדינה. חדל העידן שבו סברנו שדי בכך שישולבו אנשים "משלנו" בכל מוקדי ההשפעה של מערכות המדינה כדי להשיג את מאויינו. התברר שהכיסא משחית, כי המשתלב במערכת גם משחק לידי הנורמות המוכתבות על ידה. יש להתחיל לתבוע את שינוי אופיין של המערכות עצמן ולא רק את איושן באנשים טובים. לא ניתן להמשיך לקבל את מעמדם העכשווי של בית המשפט העליון, של השב"כ והיס"מ, של מערך קבלת ההחלטות בממשלה ובכנסת, של התקשורת, של מערכות החינוך והתרבות, של סדרי הצדק החברתי, ועוד רבות כהנה.

אותו פורום של צוותי חשיבה, שיורכב מבעלי השפעה בקרב הציבור, יגבש לכדי מעין "מניפסט" את מכלול התביעות של הציבור המאמין לשינויים מהותיים בחברה, יחד עם התביעה המפורשת לקבלת הנהגת המדינה לידינו. אותו מסמך איננו יכול להיות דוגמאטי, הוא חייב להיות בסיס לשינויים, מכוח הידברות ודין בבמה הציבורית.

מובן הדבר שעל מנת שרעיונות אלו לא ייהפכו לעוד תכנית בוסרית של השלטת הדתיות על המדינה, יש לחדול מלהסתכל על הפוליטיקה כעל זירת משחקים של "תנועת נוער למבוגרים", ולרכוש את מדע המדינה לכל עומקו ורוחבו. יש להשתחרר מהחשיבה ה"וורטואלית", דהיינו להסביר כל מהלך על ידי איזה "וורט" דרשני. נתרגל להציב מול השיח הקיים בתקשורת הגבוהה ובמערכות האקדמיות, גובה אינטלקטואלי המתמודד עם עולם המושגים של התרבות הכללית עצמה. כל זאת ידרוש משאבים רבים. יהיה גם צורך לקבל לידינו את המיקרופון הלאומי, דהיינו לפתח אמצעי תקשורת משלנו שיביאו את עמדותינו לידיעת הציבור. אבל עצם החחלטה הפנימית על הכיוון החדש היא זו שתפנה את הכוחות החיוניים של האומה אל האפיקים הנכונים.

* * *

ראש הממשלה הסביר מפורשות מעל בימת הכנסת את מטרת הגירוש, כשהביא אותו להצבעה: "ידידי המתנחלים! הלכנו ביחד דרך ארוכה, אבל הבעיה שלכם היא שיש לכם משיחיות". במילים אחרות: העובדה שאתם מהווים אלטרנטיבה לנורמות היסוד של החברה הציונית-חילונית היא הגורמת לי, למרות כל המשותף לנו מצד האידיאל החלוצי, להילחם בכם כשאתם עומדים על סף הצלחתכם. אם כן, הגיע הזמן לממש את פוטנציאל ההנהגה שלנו, ולא להחמיץ את השעה.

